

Körfez Ülkelerinde Finansal Teknoloji Ekonomi Politigi ve İslami Finans: Birleşik Arap Emirlikleri Örneği

*Political Economy of Financial Technology and Islamic Finance in the Gulf States:
The Case of the United Arab Emirates*

Melih TURAN

Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Orta Doğu
Ekonomi-Politigi, melihaturan@hotmail.com.tr, ORCID:0000-0002-5071-6985.

Öz: Finansal teknolojiler, finansal piyasaların dijital dönüşümünü sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Geleneksel finansal teknolojilerin gelişimi henüz devam ederken blokzinciri ekonomisine dayalı merkeziyetsiz finans uygulamaları ortaya çıkmıştır. Finansal teknolojiler ile merkeziyetsiz finans, devletlerin düzenleyici ve denetleyici yaklaşımlarından doğal olarak etkilenmektedir. Ülkelerin kendi yasaları çerçevesinde oluşturduğu finansal teknoloji ekonomi-politigi özellikle Müslüman ülkelerde İslami finans gibi alanlara sirayet etmektedir. Körfez ülkelerinden Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) İslami finansın öncülüğünü vizyon edinmekle birlikte aynı zamanda finansal teknoloji alanında da lider konumda olmak istemektedir. BAE kuruluşunun ilk yıllarından itibaren İslami finansın öncü ülkelerinden biri konumunda bulunmakta ve bu alanı genişletmek istemektedir. BAE gelişen finansal teknolojiler ve merkeziyetsiz finans alanlarında önemli bir görev üstlenerek dünya çapında yenilikçi ekonomi politik yaklaşımlar sergilemiştir. Düzenleyici ve denetleyici yaklaşımını çevik bir şekilde büründürmekte ve finansal piyasalarda birçok öncü ülkeden daha hızlı hareket etmektedir. BAE finansal teknolojiler noktasında önemli atılımlar yaparken İslami finansal teknolojiler konusunda politik ekonomi açısından daha sessiz bir konumda bulunduğu gözlemlenmektedir. BAE kraliyet ailesi yükselmekte olan bir İslami dijital varlığa açık destek vermektedir. Bu çalışmanın amacı BAE'nin finansal teknoloji ekonomi politikasının İslami finans ile olan ilişkisini araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Fintek, Finansal Teknoloji, İslami Finans, Politik Ekonomi, İslami Fintek.

JEL Kodları: P40, O16

Abstract: Financial technology is one of the most important factors enabling the digital transformation of financial markets. While the development of traditional financial technologies is still in progress, decentralized finance applications based on the blockchain economy have emerged. Financial technologies and decentralized finance are naturally affected by the regulatory and supervisory approaches of governments. The political economy of financial technology, which countries form within the framework of their own laws, spills over into areas such as Islamic finance, especially in Muslim countries. The United Arab Emirates (UAE), one of the Gulf countries, has a vision to be the pioneer of Islamic finance, but also wants to be a leader in fintech industry. The UAE has been one of the leading countries in Islamic finance since the first years of its establishment and wants to expand this industry. The UAE has played an important role in the emerging industries of financial technology and decentralized finance and has demonstrated innovative political economy approach. UAE acts agile in its regulatory and supervisory approach and moves faster than many leading countries in financial markets. While the UAE has made significant breakthroughs in financial technologies, it is observed that it has no substantial efforts in terms of political economy of Islamic fintechs. The UAE royal family has given open support to an emerging Islamic digital asset. The aim of this study is to investigate the relationship between the political economy of financial technology in the UAE and Islamic finance.

Keywords: Fintech, Financial Technology, Islamic Finance, Political Economy, Islamic Fintech.

JEL Codes: P40, O16

1. GİRİŞ

Finansal teknolojiler geçtiğimiz son yirmi yılda, internet ve mobil telefon kullanımı penetrasyonunun artışı ile birlikte finansal hizmetleri dijital anlamda dönüştüren en büyük etkenlerden biri olmuştur. Finansal teknolojiler, geleneksel finansal hizmetlere yeni bir boyut katarak hızlı, yenilikçi ya da tamamlayıcı rolüyle hizmet etmektedir. Bu bağlamda finansal teknolojiler, finansal hizmetleri dijital iş modelleri ile tamamlayan, hızlandıran veya yenilikçi bir surette sunan ürün veya kuruluşlar olarak ifade edilebilmektedir.

Bugün finansal teknoloji, fintek ya da dijital finans kavramı iki farklı şekilde anlaşılabilir. Birincisi reel sektör ve geleneksel finansal kurumlarla birlikte çalışan ödeme sistemleri, ödeme hizmetleri, elektronik para, açık bankacılık, servis modeli bankacılığı, açık finans, kitle fonlama, finansman ve kredi, dijital cüzdanlar, sigorta teknolojileri, varlık yönetimi, robo danışmanlık ve süper finansal uygulamalar gibi kategorilerde hizmet veren finteklerdir (Yazıcı, 2022). İkincisi ise blokzinciri, kripto varlıklar, tokenler, merkeziyetsiz otonom organizasyonlar, merkeziyetsiz krediler, merkeziyetsiz borsalar, token ekonomisi, merkeziyetsiz yönetim gibi konularla gündeme gelen merkeziyetsiz finans alanıdır (Sert, 2022).

Geleneksel fintekler olarak adlandırılabilir olan birinci kategoride faaliyet gösteren kuruluşlar bankacılık, sermaye piyasaları ve sigortacılık hizmetleri ekseninde reel finansal piyasalar ile entegre bir surette hizmet vermektedir. Bu açıdan bakıldığında geleneksel fintekler mevcut finansal yapıya uygun bir şekilde düzenlenmekte ve denetlenmektedir. Özellikle 2008 küresel finansal kriz sonrasında Avrupa’da Ödeme Hizmetleri Direktifi (*Payment Services Directive*) düzenlemeleri ile yaygınlaşan geleneksel finteklerin düzenleme yönetimi ülkelerine göre farklı politik ekonomi yaklaşımlarıyla gelişmeye devam etmiştir.

Hemen küresel finans krizi sonrası dağıtık defter teknolojisi ile blokzincirine dayanan *Bitcoin* ile birlikte ortaya çıkan, geleneksel finans ekosistemi ile büyük ölçüde entegre çalışmayan bu türdeki fintekler ise 2018 yılından itibaren merkeziyetsiz finans olarak ele alınmaya başlanmıştır. Merkeziyetsiz finans uygulamaları, internet üzerinde çeşitli protokol ve akıllı sözleşmeleri ile çalışan oldukça yenilikçi finansal ürün ve hizmetleri içerisinde barındırmaktadır. Merkeziyetsiz finanstaki yaşanan gelişmeler geleneksel finteklere kıyasla düzenleyici ve denetleyici kurumları daha fazla tedirgin etmiştir. Özellikle sahtecilik, dolandırıcılık ve kara paranın aklanmasına yönelik suiistimallerin artması, bu alanda dijital varlıklara yatırım yapan vatandaşların tasarruflarını kaybetme riskinin yüksek olması bu noktada devletlerin farklı reaksiyon vermelerine neden olmuştur.

Diğer taraftan merkeziyetsiz finanstaki uygulamalar devletin merkezi finans kurumlarında yenilikçi yaklaşımlar ve bakış açıları geliştirmelerine de ne-

den olmuş ve politik ekonomi çerçevesinde yeni çalışmaların ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Buna en güzel örnek Merkez Bankası Dijital Parasının (*Central Bank Digital Currency*, CBDC) ortaya çıkışıdır. Merkez Bankası Dijital Paraları devletlerin kendi yasal para birimlerini dağıtık defter teknolojisi ile blokzincir teknolojisine dayandırarak parasal yönetime farklı bir bakış açısı getirmiştir. Bu konu devletlerin finansal teknoloji ekonomi politikğinde en önemli rollerden biri olmuştur (BIS, 2018).

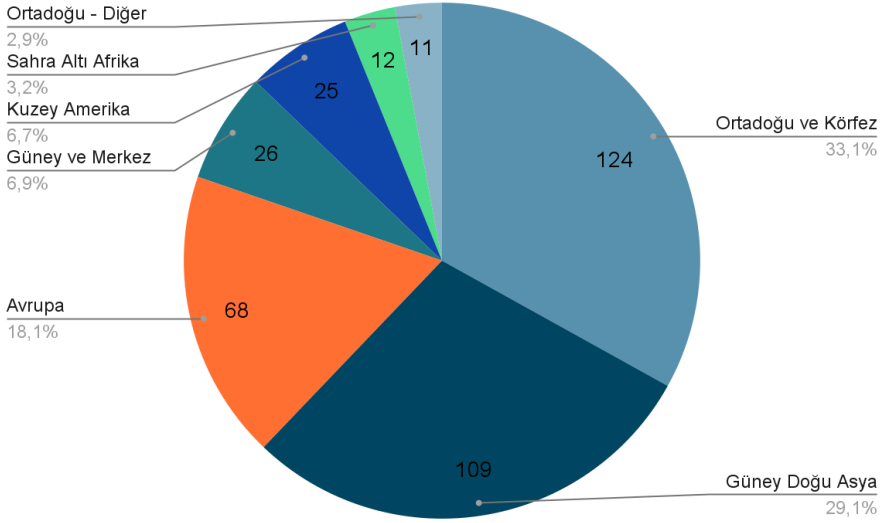
Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşan ve politik ekonomi yaklaşımıyla desteklenen İslami finans kurumları ve uygulamaları da finansal teknolojilerin gelişiminden etkilenmektedir. İslami finans kurumları ürün ve hizmetlerinde fintek iş modellerinden etkin bir biçimde yararlanmakta ve İslami finteklerin fırsatlarından istifade etmektedirler (Demirdöğen, 2020). Dijitalleşme ve bilgi teknolojilerinin ilk yaygınlaştığı tarihler olan 1980'lerin başında Kuveyt'te *Kuwait Finance House* bağlı ortaklığı *International Turnkey Systems Group* tarafından İslami finans kurumlarının bilgi teknolojileri altyapılarına yönelik çalışmalar başlamıştır. Aynı şekilde yine Kuveyt'te kurulan *Path Solutions* İslami finansal teknoloji hizmeti sunan ilk şirketlerden biri olarak İslami finansın teknolojik anlamda gelişmesine katkı sağlamıştır. Bu bağlamda İslami fintekler İslami finansın yaygınlaşması için oldukça büyük bir potansiyele sahiptir (Turan, 2020).

Bu çalışmada, öncelikle finansal teknolojiler ve İslami finansın kesişimi olan İslami fintekler hakkında genel bilgiler verilecektir. Üçüncü bölümde BAE'nin finansal teknoloji politikaları önce devlet düzeyinde sonrasında ise Abu Dhabi ve Dubai emirlikleri düzeyinde incelenecektir. Ardından gelen dördüncü bölümde ise BAE'nin finansal teknoloji politikaları çerçevesinde İslami finans ve İslami fintek ilişkisi anlatılacaktır. Bu çalışmanın temel amacı Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK) ülkelerinden BAE'nin örneği üzerinden finansal teknoloji ekonomi politikliği çerçevesinde İslami finansa olan yaklaşımını incelemektir.

2. FİNANSAL TEKNOLOJİLER VE İSLAMİ FİNANS

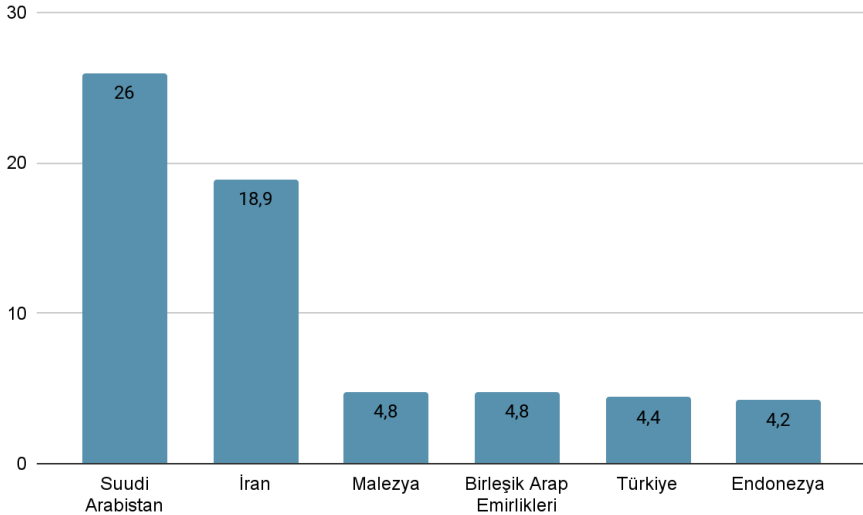
Bugün İslami finteklerin tüm dünyada yaygın bir şekilde birçok alan ve farklı sektörlerde kullanıldığı ve yaygınlaştığı görülmektedir (Alam, 2021). *IFN Fintech* tarafından hazırlanan çalışmaya göre dünyada 349 İslami fintek bulunmaktadır. Bu kuruluşların 2021 yılında 79 milyar dolar hacime ulaştığı, 2026 yılında ise yıllık ortalama %17,9 büyümeyle 179 milyar dolarlık bir hacme ulaşması beklenmektedir (Global Islamic Fintech Report, 2022). İslami finteklerin bölgesel dağılımına göre Ortadoğu ve Körfez'de 124, Güneydoğu Asya'da 109 ve Avrupa'da ise 68 fintek bulunmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. İslami Finteklerin Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: Global Islamic Fintech Report 2022

İslam ülkeleri arasında İslami fintek pazar hacimleri karşılaştırıldığında sırasıyla Suudi Arabistan, İran, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Türkiye ve Endonezya en çok hacme sahiptir (Şekil 1).

Şekil 2. İslam Ülkeleri İslami Fintek Piyasa Büyüklüğü 2021 (milyar dolar)

Kaynak: Global Islamic Fintech Report 2022

Ülkelerin İslami fintek çalışmaları üzerinden oluşturulan Küresel İslami Fintek Endeksi (*Global Islamic Fintech Index, GIFT*) İslami finteklerin yoğun bulunduğu ülkeleri ekosistem, yetenek, düzenleme, altyapı ve sermaye açısından incelemektedir. Bu çalışmaya göre Malezya, Suudi Arabistan, Endonezya ve Birleşik Arap Emirlikleri İslami fintek merkezi olma konusunda liderlik yapmaktadırlar.

Geleneksel finteklere kıyasla İslami finans uyumlu merkezizsiz finans uygulamaları da zaman içerisinde yükseliş göstermiştir. Merkezizsiz finansın yükselmeye başladığı 2016-2017 yıllarından itibaren *FICE Adab Solutions, Qintar token, Hada dbank, Bayan token, Ateon, Biocoin, Noorcoin, IslamiChain, ZakatTech* gibi birçok İslami finans uyumlu uygulamalar ortaya çıkmış ancak tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Son dönemde ortaya çıkan ve ortaya koydukları çözümlerle dikkat çeken *Marhaba DeFi, Islamic Coin, Qitmeer Network, Cryptozakat, Finterra, Blossom Finance, IBF Net Group, Takadao, ISLAMICOIN, ComTech Gold* gibi uygulamalar bulunmaktadır.

İslami finans literatürü üzerine yapılan araştırmalar göstermektedir ki İslami finans çalışmalarında finansal teknoloji odaklı bir yoğunluğun son dönemde artmaktadır. Bu yoğun ilgi bir anlamda da düzenleyici kurumlara finansal teknoloji odaklı düzenlemelerine İslami finans uyumluluğunu dikkate alarak daha fazla önem verilmesi gerektiği sinyalini vermektedir (Aysan, 2021).

BAE İslam ülkeleri arasında geleneksel fintek ile merkezizsiz finans düzenlemeleri ve yaklaşımı açısından en olgun ülkelerden biridir. Emirliklerin finansal teknoloji ekonomi politiklerine, bölgeyi bir cazibe merkezi haline getirmek vizyonu ile önem verdikleri görülmektedir. Aynı zamanda İslami finansın ilk çağdaş örneklerini ortaya koyan BAE İslami fintekler noktasında da lider ülkelerden biridir (Global Islamic Fintech Report, 2022). BAE hem finansal teknolojiler hem de İslami finans alanlarında dikkat çekici çalışmalara imza atmaktadır.

3. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİNDE FİNANSAL TEKNOLOJİ EKONOMİ POLİTİKLERİ

3.1. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Finansal Teknoloji Yönetimi

BAE, doğal kaynak zengini ve işgücü ithal eden ülkeler arasında bulunmakta ve doğal kaynak zenginliği ile ettiği serveti çeşitli sektörlerle yatırım yaparak gelirini çeşitlendirmeyi amaçlamaktadır (Yamak, 2022). Finansal teknoloji ve merkezizsiz finans alanı da bu gelir çeşitliliğe söz konusu olan alanlardan biridir.

BAE'de ana finansal düzenleyici ve denetleyici olarak BAE Merkez Bankası'nın (*Central Bank of the U.A.E., CBUAE*) stratejik amacı BAE'nin rekabet

gücünü ve finans sektörünün çeşitliliğini ve büyümesini gelecekteki ekonomik eğilimler doğrultusunda desteklemek ve sağlam ve yenilikçi finansal piyasa altyapısı oluşturmak ve BAE'nin finansal teknoloji ve dijitalleşme yolculuğunun geleceğini şekillendirmeyi desteklemektir (Central Bank of of the U.A.E. [CBU-AE], 2023a).

Finansal teknoloji ve merkeziyetsiz finans açısından bakıldığında ise BAE Merkez Bankasına ek olarak BAE Menkul Kıymetler ve Emtialar Kurumu (*Securities and Commodities Authority, SCA*) konu bağlamında birtakım destekleyici veya temel düzenlemeler çıkarabilmektedir. BAE Menkul Kıymetler ve Emtialar Kurumu'nun temel amacı BAE merkezli sermaye piyasalarının geliştirilmesi için gerekli yasal çerçevenin iyileştirilmesi ile finansal piyasa yatırımcılarının haklarını korumaktır. Bu finansal düzenleyicilerle birlikte emirlikler içerisinde farklı yaklaşımlar olabilmektedir.

BAE Merkez Bankası temel anlamda bankacılık (konvansiyonel ve İslami), sigortacılık (konvansiyonel ve İslami), finans şirketleri (konvansiyonel ve İslami), temsilcilik ofisleri (konvansiyonel ve İslami), sigorta brokerliği, döviz ticareti, saklama hizmetleri (kripto varlıklar dahil), ödeme hizmetleri, borca dayalı kitle fonlaması, kart şeması, ödeme ve mutabakat sistemleri gibi faaliyet alanlarını lisanslamaktadır.

3.1.1. Birleşik Arap Emirlikleri Ulusal Fintek Stratejisi

BAE'de finansal teknolojilere ilişkin stratejiler BAE Merkez Bankası Fintek Ofisi tarafından belirlenmektedir. Bu ofis inovasyon ve işbirliğine odaklanan bir fintek stratejisi izlemek için görevlendirilmiştir. Fintek Ofisi, inovasyon ve dijital dönüşümü merkezi bir kurum olarak sağlamak ve iyi bir risk yönetimi kültürünü teşvik etmek amacıyla sektör ve diğer düzenleyici kurumlarla birlikte çalışmaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmek etkin ve dengeli ile sağlam dijital altyapı ile desteklenmelidir. Bunun için BAE Merkez Bankası tarafından beş stratejik odak alanı seçilmiştir (CBUAE, 2023a):

- Düzenleyici arayüz: Sektör paydaşları ve düzenleyiciler arasındaki bu arayüz, BAE Merkez Bankası bünyesindeki düzenleyici deney alanı, inovasyon merkezi, bölgesel diyalog ve sektör araştırmalarını içermektedir.
- Yetenek gelişimi: Fintek sektöründe artan insan kaynağı ihtiyacını karşılamak üzere yeni yetenekler yetiştirmek için bir kolaylaştırıcı unsur olarak faaliyet göstermektedir. Bu amaca bir yetenek geliştirme programı ve kariyer hızlandırma programı ile ulaşmaktadır.
- Ulusal ve uluslararası işbirliği: Fintek Ofisi, işbirliği anlaşmaları, ulusal projeler, uluslararası komiteler, Küresel Finansal İnovasyon Ağı'nda (*Global Financial Innovation Network, GFIN*) yer alma ve benzeri faaliyetler ile önemli ulusal ve uluslararası paydaşlarla ortaklıklar kurmaktadır.

- Koordinasyon ve iletişim: Fintek Ofisi, kilit sektör oyuncularını ile yenilikçi fintek girişimleri üzerine fikir alışverişini teşvik eden bir platformdur. Bu platform, başlıca paydaşların bir araya gelerek fikirleri tartışmasına olanak tanıyan çalışma gruplarını ve finteklerde ortaya çıkan zorlukların birlikte üstesinden gelmeyi amaçlayan etkinlikleri ve hızlandırma programlarını içermektedir.

- Araştırma ve uygulama: Siber güvenlik, dağıtık defter teknolojisi (blok-zinciri), ticaretin finansmanı, çevrimiçi ödemeler, yapay zekâ ve kimlik tespiti hizmetleri gibi fintek çözümlerinin potansiyel uygulama ve risklerine ilişkin sektör araştırmalarının öncülüğü yapılmaktadır.

3.1.2. Birleşik Arap Emirlikleri Finansal Altyapı Dönüşüm Programı

BAE Başbakan Yardımcısı ve Başkanlık Divanı Bakanı ve BAE Merkez Bankası Yönetim Kurulu Başkanı Mansur bin Zayed Al Nahyan'ın vizyonu doğrultusunda BAE Merkez Bankası Şubat 2023'te, finansal hizmetlerde dijital dönüşümü hızlandırmak amacıyla Finansal Altyapı Dönüşüm Programını (*Financial Infrastructure Transformation Program*) duyurmuştur (CBUAE, 2023b).

Bu programın temel amacı finansal hizmetler sektörünü desteklemek, dijital işlemleri teşvik etmek ve BAE'nin finansal sektörde rekabetin yanı sıra inovasyon ve iş birliğini teşvik ederek finansal ve dijital ödeme merkezi ile inovasyon ve dijital dönüşüm için bir mükemmellik merkezi haline gelmesini sağlamaktır (CBUAE, 2023a).

FIT Programı dokuz temel eyleme odaklanmaktadır. Yerel Kart Programı, Anlık Ödemeler Platformu, sınır ötesi ve yurtiçi kullanımlar için Merkez Bankası Dijital Parası projesi gibi atılımlar ile finansal kapsayıcılığı artıracak, ödemelerde yenilikçiliği, güvenliği ve verimliliği ön planda tutacak ve nakitsiz bir topluma ulaşılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu program aynı zamanda BAE'nin "*We the UAE 2031*" vizyonunu destekleyici bir mekanizma görevi görecektir (CBUAE, 2023a).

3.1.3. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Merkeziyetsiz Finans Düzenlemeleri

BAE'de merkeziyetsiz finans anlamında Kripto Varlıklar Faaliyet Düzenlemesi (*Crypto Assets Activities Regulation*, CAAR) ilk olarak 2020 yılında SCA tarafından düzenlenmiş olup borsalar, ilk token arzı, pazaryerleri, kitle fonlama platformları, saklama hizmetleri, ve ilgili finansal hizmetler iş modelleri düzenlenmeye ve denetlenmeye başlanmıştır (Securities and Commodities Authority [SCA], 2020). Bu düzenleme sunulan tüm hizmetler için asgari standartlar ve yükümlülükler odaklanmıştır. Fakat kripto varlıklarla ilgili temel düzenleme BAE Merkez Bankası tarafından çıkarılan Değer Saklama Hizmetleri Düzenlemesi (*Stored Value Facilities Regulation*) ile yasal bir zemine bağlanmıştır (PWC, 2022, s.9). BAE'de kripto varlık gelirleri için diğer alanlarda olduğu gibi herhangi bir gelir ve kurumlar vergisi söz konusu değildir. BAE'de dijital varlıklarla

ödeme yapmak kanunen yasaklanmamıştır. Mali suçların önlenmesi noktasında ise yerel mevzuat merkeziyetsiz finans işlemleri için aynı şekilde geçerlidir (PWC, 2022).

3.1.4. Birleşik Arap Emirlikleri'nde Merkez Bankası Dijital Parası Projeleri

BAE'de Merkez Bankası Dijital Parasına ilişkin ilk somut çalışmalar 2019 yılında Suudi Arabistan Merkez Bankası (SAMA) ile birlikte iki ülke arasında sınır ötesi ödemelerde kullanılmak amacıyla Aber projesi ile başlamıştır. Aber projesinin temel amacı:

- Dağıtık defter teknolojisini keşfetmek, denemek ve daha derin bir anlayış kazanmak ve uygunluğunu analiz etmek,
- Mevcut sınır ötesi bankalararası ödeme yaklaşımlarındaki verimsizlikleri bertaraf edebilecek alternatif bir dağıtık defter tabanlı sınır ötesi ödeme çözümünü keşfetmek;
- Bir Merkez Bankası Dijital Parasının iki ülke arasında nasıl çıkarılabileceğini anlamak ve bunu denemek;
- Bulguları diğer merkez bankası dijital para projeleri ile karşılaştırmaktır (Saudi Central Bank ve Central Bank of the U.A.E., 2020).

Bu projeye Suudi Arabistan tarafından *Riyad*, *Al Rajhi* ve *Al Inma* bankaları katılırken BAE tarafından *Dubai Islamic*, *First Abu Dhabi* ve *ENBD* bankaları paydaş olarak iştirak etmiştir. Aber projesine ilişkin 2020 yılında yayınlanan rapora göre başarılı bir şekilde tamamlanan proje temel amacına ulaşarak teknolojik altyapıda, kurumsal yönetişime kadar otoritelere birçok tecrübe katmıştır (Saudi Central Bank ve Central Bank of the U.A.E., 2020).

BAE, bu proje haricinde *BIS Innovation Hub* tarafından yürütülen *mBridge* adındaki dijital para projesine *Hong Kong Monetary Authority*, *Bank of Thailand* ve the *Digital Currency Institute of the People's Bank of China* ile birlikte katılmıştır. Bu projenin temel amacı Merkez Bankası Dijital Parası çıkarırken karşılıklı olarak sınır ötesi transfer mekanizmasının kurulmasıdır (BIS, 2022).

Bu projeler haricinde FIT programında açıkladığı gibi BAE Merkez Bankası kendi Merkez Bankası Dijital Parasını çıkarmak için çalışmalarına devam etmektedir.

3.2. Abu Dhabi

BAE'nin başkenti Abu Dhabi, uluslararası finans merkezi niteliğinde olan *Abu Dhabi Global Markets*'e (ADGM) ev sahipliği yapmaktadır. ADGM özerk bir yönetime sahiptir ve Finansal Hizmetler Düzenleme Kurumu (*Financial*

Services Regulatory Authority, FSRA) ile özel bir finansal düzenleyici otoriteyi bünyesinde bulundurmaktadır. ADGM’de finteklere özel düzenlemeler bu kurum tarafından çıkarılmakta ve ADGM *Digital Lab* ile finteklere özel geliştirme ortamı sunulmaktadır. Bununla birlikte ADGM *RegLab* çatısı altında düzenlemeye tabi olmayan fintek iş modelleri için düzenleyici deney alanı sağlamaktadır (ADGM, 2020).

ADGM 2018 yılında kripto varlıkları mevcut Finansal Hizmetler ve Piyasalar Düzenlemesi (*Financial Services and Markets Regulations*) ile kripto varlıkların alım-satımını düzenleyen dünyadaki ilk düzenleyici kurum niteliğini kazanmıştır (PWC, 2022, s. 12). Değişen sektörel gelişmeler ve ihtiyaçlar doğrultusunda Eylül 2022’de ADGM’de Dijital Varlık Faaliyetleri Düzenlemesini (*Regulation of Virtual Asset Activities in ADGM*) yayımlayarak merkezizsiz finans uygulamalarını geniş kapsamlı düzenlemeye başlamıştır (ADGM, 2022). ADGM kripto varlık düzenlemelerine ilişkin ihtilafların, özerk bölgede genel anlamda İngiliz medeni kanunun geçerli olduğunu vurgulayarak, buna göre çözüleceğini ifade etmektedir. Bu düzenlemesi ile birlikte ADGM dünyanın önde gelen merkezizsiz finans merkezlerinden biri olduğunu duyurmuştur (ADGM, 2022).

3.3. Dubai

Dubai emirliğinde BAE genel finansal yönetiminden farklı olarak özerk bir finans merkezi olan Dubai Uluslararası Finans Merkezi (*Dubai International Financial Centre*, DIFC) ve bu bölgeye özel bir finansal hizmetler otoritesi olan Dubai Finansal Hizmetler Kurumu (*Dubai Financial Services Authority*, DFSA) bulunmaktadır. DIFC’de fintek, sigorta teknolojileri ve düzenleyici ve denetleyici teknolojilere (*RegTech*) lisans verilmektedir. DIFC fintek etkileşimini geliştirmek adına DIFC *Fintech Hive* programını kurmuş olup İslami fintekler dahil tüm fintek ekosistemine yönelik kuluçka ve hızlandırma programları yönetmektedir. DIFC *Fintech Fund* ismiyle bir 100 milyon dolarlık bir girişim sermayesi yatırım fonu bulunmaktadır (DIFC, 2023).

DIFC’de faaliyet gösterecek olan platformlar düzenlemeye tabi bir iş modeline sahip iseler DFSA tarafından lisans almak durumundadırlar. DFSA, DIFC bölgesinde varlık yönetimi, bankacılık ve kredi hizmetleri, menkul kıymetler, yatırım fonları, saklama hizmetleri, vadeli emtia ticareti, İslami finans, sigortacılık, uluslararası hisse senedi borsası ve uluslararası emtia türevleri borsası alanlarında düzenleyici ve denetleyici yetkiye sahiptir (DFSA, 2023a). Fintekler kendilerine uygun bir lisans türü bulamadıkları takdirde DFSA tarafından sunulan İnovasyon Test Lisansına (*Innovation Testing License*) başvurabilmektedirler. İnovasyon Test Lisansı, bir tür düzenleyici deney alanı görevi görerek finteklerin iş modellerini belirli kısıtlar içerisinde denemelerini ve buna göre lisans alarak faaliyete geçmelerine olanak tanımaktadır (DFSA, 2023b).

DFSA tarafından Mart 2022’de kripto varlıkların düzenlenmesine ilişkin taslak düzenleme yayımlanarak sektöre sunulmuştur (DFSA, 2022a). Daha sonrasında Ekim 2022’de sektörden gelen geri bildirimler derlenmiştir (DFSA, 2022b). Bu düzenleme Kasım 2022’de yürürlüğe girmiş olup DFSA tarafından rehber yayımlanmıştır (DFSA, 2022d). DFSA aynı zamanda bu rehberle göre tanıdığı kripto varlıkları listelemiştir (DFSA, 2022c).

Dubai emirliğinde DIFC haricinde merkeziyetsiz finans alanına yönelik 2022’de Dijital Varlık Kanunu (*Virtual Asset Law*) çıkarılmış ve bu kanun ile birlikte dünyada ilk defa dijital varlıklara özel bir düzenleyici ve denetleyici kurum olan Dijital Varlık Düzenleme Kurumu (*Virtual Assets Regulatory Authority*, VARA) kurulmuştur (PWC, 2022). DIFC kendine özgü kanuni niteliğe sahip olduğundan çıkarılan bu dijital varlık kanuna tabi değildir (VARA, 2023).

VARA, dijital varlık borsaları, ödeme hizmetleri, saklama hizmetleri, broker hizmetleri, yatırım yönetimi hizmetleri ve dijital varlık çıkarma hizmetleri alanlarında düzenleme ve denetleme yapan ve şirketleri lisanslayan bir otoritedir. Bugüne kadar 28 adet lisans vermiş olan VARA, hizmetlerini genişletmek ve sağlam zemine oturtmak için fintek girişimlerini deneme süreçlerine dahil ederek faaliyetini sürdürmektedir. Bunun dışında pazarlama ve tanıtım faaliyetlerini denetlemek ve uyumu sağlamak amacıyla ceza rehberi de yayımlamıştır (VARA, 2023).

VARA, merkeziyetsiz finans sektörünü düzenlemek için başka otoritelerin de kullanabileceği bir çerçeve oluşturarak misyonunu küresel hale getirmeyi amaçlamaktadır. Küresel uzmanların ve kuruluşların uzmanlığından yararlanan ve ilgili yerel finansal düzenleyici otoritelerle iş birliği yapan VARA, riskleri azaltmaya ve sınır ötesi operasyonları ve inovasyonu kolaylaştırarak piyasanın güvenli bir şekilde benimsenmesini ve büyümesini sağlamaya yardımcı olmayı amaçlamaktadır (VARA, 2023).

VARA’nın temel hedefleri şöyle belirlenmiştir:

- Dubai’yi, dijital varlıklar ve ilgili hizmetler için bölgesel ve uluslararası bir merkez olarak konumlandırmak ve yerel ve uluslararası rekabet gücünü artırmak için şehir içerisinde dijital bir ekonomi geliştirmek.
- Yatırımcıları güçlendirmek ve dijital varlık hizmetleri ve ürünleri hakkında farkındalığı artırmak ve gerçek fırsatları ortaya çıkarmak için yenilikçiliği teşvik etmek.
- Dijital varlıkların yeni dünyasını tanıtmak ve Dubai emirliğini bir merkez haline getirmek için yatırımları ve girişimleri çekmek.
- Yatırımcıların korunması için etkin ve dosdoğru düzenlemelerin geliştirilmesi için karşılıklı sorumluluğu teşvik etmek ve ilgili kuruluşlarla koordi-

nasyon içinde yasadışı uygulamaları engellemek.

- Dijital Varlık Platformlarının, Dijital Varlık Hizmeti Sağlayıcılarının ve dijital varlıklarla ilgili diğer tüm konuların düzenlenmesi, denetlenmesi ve gözetimi için gerekli düzenlemeleri, kuralları ve standartları geliştirmek (VARA, 2023).

Bu yaklaşım ve vizyon doğrultusunda VARA Şubat 2023'te kapsayıcı düzenlemeler yayımlamıştır. Bu kapsayıcı düzenlemeleri dört farklı kategoriye ayırmış ve her alan için yönetmelikler ve rehberler yayımlamıştır.

Dubai, sadece merkeziyetsiz finans uygulamalarına özel bir düzenleyici ve denetleyici kurum oluşturan dünyada ilk ve tek devlettir. Bu otoriteyi oluşturmakla kalmayıp ayrıntılı bir düzenleyici çerçeve çizmiştir. Dijital varlık hizmetleri, şirket yapısı, uyum ve risk, teknoloji ve bilgi yönetimi, piyasa davranışları gibi destekleyici, danışmanlık, bireysel danışmanlık, saklama hizmetleri, borsa, kredi ve borçlanma, ödemeler ve havale, yönetim ve yatırım hizmetleri gibi faaliyete yönelik ve pazarlama, reklam ve tanıtım promosyonları ile mevzuata uymama durumunda da cezai yaptırımları içeren oldukça geniş bir düzenleyici çerçeve oluşturmuştur. Dubai bu kurumu ve ilgili yönetmelikleri ile dünyadaki diğer devletlere örnek olma potansiyeline sahiptir.

4. BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİNDE FİNANSAL TEKNOLOJİ EKONOMİ POLİTİĞİ VE İSLAMİ FİNANS İLİŞKİSİ

Körfez ülkeleri özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kazandıkları iktisadi ve siyasi bağımsızlıkla hem finansal hem de yasal anlamda kendi bağılı oldukları örf ve dine göre bir politika çizmişlerdir. Petrol ve doğalgaz kaynaklarından elde etmiş oldukları sermayeyi 1970'li yıllardan itibaren çağdaş bir İslami finans sisteminin gelişmesi için kullanmaya başlamışlardır. BAE, 1971'de bağımsızlığını ilan eder etmez 1975'te ilk çağdaş İslami banka olan Dubai İslam Ticaret Bankası'nın kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Bu yıllardan itibaren BAE İslami finansın en önemli merkezlerinden biri olmuştur (Akkaş, 2022a).

Günümüz açısından bakıldığında BAE 251 milyar dolar aktif İslami finans büyüklüğü ile İslam ülkeleri arasında 4. sıradadır (Dinar Standard, 2022). Dünya çapındaki İslami bankalar açısından bakıldığında aktifleri itibarıyla *Dubai Islamic Bank* üçüncü sırada, *Abu Dhabi Islamic Bank* ise sekizinci sıradadır (Akkaş, 2022b). BAE'nin küresel İslami bankacılıktaki payı dördüncü sırayla %10 oranındadır (IFSB, 2022). İslami fintekler açısından bakıldığında ise 4.8 milyar dolarlık hacimle dördüncü sıradadır (Global Islamic Fintech Report, 2022).

Körfez ülkeleri özellikle BAE İslami finans sektörünün itici güçlerinden biridir (Akkaş, 2022b). Ancak BAE finansal, yönetim, inovasyon, farkındalık

ve sosyal açıdan incelenen İslami Finans Küresel İslam Ekonomisi Endeksine göre, sırasıyla Malezya, Suudi Arabistan, Bahreyn ve Kuveyt'ten sonra beşinci sıradadır (Dinar Standard, 2022). Yapılan araştırmalar BAE'nin İslami finans noktasında yaptığı çalışmaların değerli olduğunu vurgulamakla birlikte İslami finansın özündeki vizyondan uzaklaştığını ve kapitalist ekonomiye eklenmiş bir İslami finans çabasında olduğunu göstermektedir (Korkut, 2022).

BAE, elde ettiği doğal kaynak zenginliğini geçmişte İslami finans ile değerlendirildiği gibi günümüzde de teknolojik ve yenilikçi yatırımlarla zenginleşmeye çalışmaktadır. Bu çeşitlendirme stratejilerinden biri de finansal teknolojiler ve merkeziyetsiz finans uygulamalarıdır. Yukarıda verilen ayrıntılarda görüldüğü üzere finansal teknolojiler ve merkeziyetsiz finans alanında BAE politik ekonomi çerçevesinde kapsamlı çalışmalar yapmaktadır. Bu politik ekonomi yansımalarının İslami finans sektörü ile ilişkisi karşılaştırıldığında ise genel anlamda İslami finteklerin ön planda olmadığı görülmektedir.

Bu açıdan bakıldığında karşımıza çıkan en önemli kurum Dubai İslam Ekonomisi Geliştirme Merkezidir (*Dubai Islamic Economy Development Centre, DIE-DC*). Bu kurum, İslam ekonomisi ve finansın gelişimini desteklemek amacıyla Dubai emirliği tarafından 2013 yılında Mohammed bin Rashid Al Maktoum öncülüğünde kurulmuştur (DIEDC, 2017). Bu merkezin temel amacı Dubai'yi İslam ekonomisinin başkenti yapmaktır. Bu süre zarfında *DIEDC* İslam ekonomisi ve İslami finansa yönelik birçok raporun çıkmasına, etkinliğin düzenlenmesine ve girişimlerin ortaya çıkmasına destek vermiştir. Bu bağlamda *DIFC* 2024 stratejisi doğrultusunda *DIFC* ve *DIEDC* işbirliğinde Dubai'yi aynı zamanda İslami fintek başkenti yapmak amacıyla *DIFC Fintech Hive* hızlandırma programında 2017 yılında İslami finteklere özel 12 haftalık bir program açmıştır (DIFC, 2017). Bu programın duyurusunda *DIFC* genel müdürü Arif Amiri, İslami finteklerin Dubai için oldukça önemli bir konu olduğunu belirtmiştir. İslami finteklere yönelik bu programa ek olarak *DIEDC, Goodforce Labs* isminde İslam ekonomisi odaklı girişimler için kuluçka merkezi açmıştır. *Goodforce Labs*'ın amacı İslami finteklerle birlikte İslam ekonomisine yönelik yeni nesil girişimlere ev sahipliği yapmak ve bu alanı geliştirmek olmuştur (IFN Fintech, 2018). *DIEDC* İslami finteklerin yaygınlaşması ve bu alana dikkat çekmek için *The Economist* dergisinde İslami fintek özelinde özel bir yazının yayınlanmasında destek olmuştur (The Economist Intelligence Unit, 2020). Tüm bu çabalara rağmen *DIEDC* Mayıs 2021'de Dubai'deki devlet kurumlarının yeniden yapılanması sırasında ilga edilerek görevleri *Dubai Economy*'e devredilmiştir (Salaam Gateway, 2021). Ancak *Dubai Economy, DIEDC* kadar İslam ekonomisi ve finansına yönelik programlar sürdürmemiş ve yenilerini de icra etmemiştir.

BAE'nin ulusal finansal teknoloji stratejisi, finansal altyapı dönüşüm programı ve merkeziyetsiz finans düzenleyici yaklaşımı incelendiğinde İslami finans odaklı finansal teknoloji yönetişimine ilişkin önemli bir vurgu gö-

rülmemektedir. BAE Merkez Bankası, bankacılık, sigortacılık, finans şirketleri, temsilcilik ofisleri kategorilerinde yaptığı konvansiyonel ve İslami kurum ayırımını dijital varlık ekosisteminde sürdürmemektedir. BAE tarafından ortaya koyulan Merkez Bankası Dijital Parası projelerinde de İslami finans veya şeri uyum noktasında özel bir atıf bulunmamaktadır. Ancak BAE Merkez Bankası tekaful üzerine yayımladığı raporda tekaful sektöründeki dijitalleşmeye dikkat çekerek finansal teknoloji anlamında önemsedğini göstermektedir (CBUAE, 2023b).

BAE Diyanet İşleri ve Vakıflar Kurumu (*General Authority of Islamic Affairs and Endowments, GAIAE*) *Bitcoin* gibi dijital varlıkların alım satımını şeri açıdan uygun bulmadığını açıklamıştır (General Authority of Islamic Affairs and Endowments, 2018). Buna rağmen İslam hukukuna göre yönetilen BAE yapmış olduğu çalışmalarla bu hükmü dikkate almadığı görülmektedir.

BAE’de finteklerin İslami finans bağlamında politik ekonomi çerçevesinde önemsendiği *DIEDC*’den sonra gelen kurum *DIFC* olarak gözükmektedir. *DIFC*, *DIEDC* ile yaptığı çalışmaların yanı sıra İslami finteklere özel programını sürdürmektedir. Bunun haricinde *DIFC* üst yönetimi tarafından çeşitli yazılar yayımlanarak bu alana dikkat çekilmeye çalışılmıştır (Amiri, 2020a, 2020b). *VARA* tarafından ortaya koyulan merkezizsiz finans yaklaşımı yenilikçi ve kapsayıcıdır. Merkezizsiz finans hacminin yüksek olduğu ülkelere de örnek olabilecek düzenleyici yaklaşımı, İslami finans açısından ele alınmadığı görülmektedir. Fakat bu alanda Bahreyn Merkez Bankasından şeri uyum icazeti alan *Coinmena* kripto alım-satım hizmeti platformu *VARA* tarafından brokerlik hizmeti lisansı almıştır (DDCAP Group, 2021). Bu doğal olarak *VARA*’nın İslami finteklere karşı olmadığını göstermekle birlikte bu alandaki şeri yönetişime ilişkin bir yorum yapmadığını göstermektedir. *ADGM*’nin de odak alanlarından biri olan İslami finans, ortaya koyulan finansal teknoloji yaklaşımına yansımadağı görülmektedir.

BAE’nin genel finansal teknoloji politikaları ile *ADGM*, *DIFC*, *VARA* kurumları ile ortaya koyduğu çalışmalar incelendiğinde İslami finans ile ilişkinin zayıf kaldığı görülmektedir. Her ne kadar İslami finteklere yönelik bir takım ekosisteme yönelik çalışmalar bulunsa da strateji planlarında ya da düzenleyici yönetişimde İslami finans uyumluluğuna ilişkin bir ayrıntıya rastlanmamaktadır.

BAE tarafından ortaya koyulan finans ve ekonomi özelinde çıkarılan Dijital Ekonomi Stratejisi (*Digital Economy Strategy*), Kültürel ve Kreatif Sektör Stratejisi (*National Strategy for the Cultural and Creative Industries 2021-2031*), Federal Hükümet Kamu Borcu Stratejisi (*Federal Government Public Debt Strategy*), Emirlik Kalkınma Bankası Stratejisi (*Emirates Development Bank Strategy*), Dubai Kreatif Ekonomisi Stratejisi (*Dubai Creative Economy Strategy*) ve Dubai Ekonomik Ajandası (*Dubai Economic Agenda D33*) gibi altı kamu stratejik pla-

nına bakıldığında İslami finansa yönelik bir vurgu ve önem görülmemektedir (UAE Government, 2023). Bu durum İslami finansın sadece finansal teknoloji ekonomi politikği açısından göz ardı edilmediğini, ekonomi ve finans anlamındaki politik ekonomi yaklaşımında da İslami finans vurgusunun olmadığını göstermektedir.

BAE tarafından yayımlanan diğer teknoloji odaklı stratejilere bakıldığında ise yapay zeka (*National Strategy for Artificial Intelligence 2031*), inovasyon (*National Innovation Strategy*) ve blokzinciri (*Emirates Blockchain Strategy 2021*) stratejileri ön plana çıkmaktadır. Bu stratejik yaklaşımlarda da İslami finans sektörüne yönelik bir atıfa rastlanmamıştır.

Bu durum İslami finans veya İslam ekonomisi için günümüzde hem genel hem de özel anlamda stratejik önceliğin zayıf olduğunu göstermektedir. Ancak bu duruma DIFC ile *Global Ethical Finance Initiative* işbirliği ile Aralık 2023'te yapılacak olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı (*28th session of the Conference of the Parties, COP28*) bir istisna teşkil etmektedir. COP28 için belirlenen yol haritasında dört temel yapı taşından biri sürdürülebilirlik açısından İslami finansın potansiyelini ortaya çıkarmaktır. Bu yaklaşım İslami finansın tam anlamıyla göz ardı edilmediğini göstermektedir. Fakat finansal teknoloji açısından değerlendirildiğinde gerekli önemin verilmediği anlaşılmaktadır.

Tüm bu yaklaşıma rağmen tam anlamıyla devlet desteği olmasa da son dönemde ortaya çıkan İslami finans odaklı bir merkezizsiz finans girişimi *Islamic Coin*'e BAE kraliyet ailesinin destek verdiği görülmektedir (Islamic Coin, 2023a). *Islamic Coin*, *Haqq* ismi verilen bir blokzinciri altyapısına dayalı dört girişimci tarafından 2022 yılında kurulan İslami finans uyumlu ve odaklı İsviçre merkezli bir merkezizsiz finans girişimidir. *Islamic Coin*'in temel amacı müslümanlara yönelik ve İslami değerleri gözetten bir protokol olarak faaliyetini sürdürmektir. *Islamic Coin* dijital varlığı *Haqq* ağında geçerli bir para olarak çıkarılmış olup ilk token satışı 2022 yılının son çeyreğinde başlamış ve devam etmektedir. *Haqq* protokolü *Evergreen DAO* ile *Haqq* ekosisteminin ihtiyaçlarını topluluğun dahil olduğu yönetim çerçevesinde fonlamayı planlamaktadır. Ekosistemde geliştirilecek olan İslami finans uyumlu veya Müslüman toplum odaklı yeni projeler için de bir hibe destek programı bulunmaktadır. Şeri uyumlu dijital para olarak ortaya çıkan *Islamic Coin* ise *Haqq* ağının kendi kripto varlığı olarak *\$ISLM* koduyla ihraç edilmekte ve toplamda 1 milyar *\$ISLM* çıkarılması hedeflenmektedir. *Haqq* ağında gerçekleştirilecek ve kurulacak uygulamalar yapılacak finansal işlemler *Islamic Coin* ile yapılacaktır. Çıkarılan *Islamic Coin*'lerin %10'u Müslüman toplumu desteklemek amacıyla *Evergreen DAO*'ya aktarılacaktır (Islamic Coin, 2023b).

Islamic Coin ilk kuruluş aşamasında açıklanmayan yatırımcılar tarafından 200 milyon dolar yatırım almıştır. Henüz borsada işlem görmeyen *Islamic Coin* kurucuları arasında kraliyet ailesinden kimse gözükmese de altı üyeye sahip

danışma kurulu tamamen kraliyet ailesinden oluşmaktadır (Arabian Business, 2023; Islamic Coin, 2023b).

Kraliyet ailesinin *Islamic Coin*'e olan hem medyatik hem de fiili desteği devlet nezdinde olmasa da bu durum dolaylı bir teşvik olarak algılanabilecektir. Her ne kadar İslami finans uyumlu finansal teknolojiler ve merkezizsiz finans uygulamaları BAE'nin strateji ve düzenlemelerinde yer almasa da kraliyet ailesinin henüz yeni ve büyümekte olan bir İslami finans uyumlu merkezizsiz finans uygulamasını açıktan desteklemesi ve doğrudan yönetiminde bulunması bu alana kraliyetin verdiği desteği göstermektedir.

5. SONUÇ

Finansal teknolojiler ve merkezizsiz finans, finansal hizmetleri geliştirdiği gibi devlet kurumlarının finansal düzenleme yönetişimini de etkilemektedir. Devletler gelişmekte olan iş modelleri karşısında temkinli davranmakla birlikte yeniliklere açık bir şekilde düzenlemelerini revize etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum ülkelerin geleceğini etkileyebildiği gibi hükümetlerin yeni nesile karşı kullandığı bir seçim politikası için de değerlendirilebilmektedir.

Bu açıdan bakıldığında BAE'nin finansal teknoloji ekonomi politikası yaklaşımı devleti ve yöneticilerini vizyoner göstermek ve ülkenin cazibe merkezi haline gelmesini sağlamak noktalarında birleştiğini göstermektedir. BAE'nin ortaya koyduğu yaklaşımın reaktif olmaktan çok proaktif bir tutum olduğu görülmektedir. Gerek tüm devlet düzeyinde gerekse de emirliklikler düzeyinde finansal teknolojilerin ve özeldir merkezizsiz finansın ciddi derecede önemsendiği ve düzenlemeler çıkarıldığı görülmektedir. BAE bu durumu yayımladığı Finansal Altyapı Dönüşümü programı ile sadece finansal teknolojileri ön plana çıkarmak amacıyla değil aynı zamanda yerli kart şeması, uzaktan müşteri edinimi, Merkez Bankası Dijital Parası, açık finans, denetleyici teknolojiler, inovasyon merkezi, anlık ödemeler platformu, finansal bulut bilişim ve mükemmellik ve müşteri deneyimi başlıkları ile tüm finansal altyapının mevcut dijital finansa uygun hale gelmesini amaçlamaktadır. Abu Dhabi örneğinde de görüldüğü gibi erken dönem olarak sayılabilecek 2018'de kripto varlıklara yönelik çalışmaların yapılması emirliklerin de bu konuyu ciddi anlamda gündeme aldıklarını göstermektedir.

Dubai örneğine bakıldığında ise hem *DIFC* ile *DFSA* tarafında hem de *VARA* tarafında finansal teknolojilere yönelik bir motivasyonun üst düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. *DIFC*, küresel bir finans merkezi olmanın yanı sıra bir fintek merkezi olmak için de çalışmalarını sürdürmektedir. Özel kuluçka ve hızlandırma merkezi ve fintek fonu ile dünyadan fintekleri bünyesine çekmeye çalışmaktadır. Kripto varlıklar konusunda atmuş olduğu pratik ve düzenleme-

ye yönelik adımlar da uluslararası bir finans merkezinde yapılmış olan önemli gelişmelerden biridir. Bu atılan adımlar büyük kripto borsalarının bölgesel merkezlerini Dubai'ye taşımalarına neden olmuştur.

Dubai, özellikle *VARA* ile devlet yönetişimi anlamında tüm dünya çapında bir yeniliğe imza atmış ve örneklik teşkil etmiştir. Alanında ilk olan bu kurum sadece bir vizyon şovu olarak kalmamış, çıkarılan düzenlemelerle birlikte ortaya koyulan vizyonun pratik çıktılarını da göstermiştir. Merkezizetsiz finans anlamında hemen hemen tüm faaliyet alanlarına yönelik yönetmelikleri ortaya koyarak ilgili şirketlere lisans vermeye başlamıştır. BAE'nin Dubai ile ortaya koyduğu bu örnek dünya çapında ilgi görmektedir.

BAE doğal kaynak zenginliğinden elde ettiği serveti sürdürülebilir bir gelire dönüştürmek amacıyla ekonomik çeşitliliğe ihtiyacı bulunmaktadır. Küresel finansal piyasalar arasında bu çeşitliliği finansal teknolojiler ve İslami finans alanlarında ön plana çıkarmak istemektedir. Bu bağlamda BAE'de finansal teknoloji ekonomi politikası küresel piyasalarla rekabetçi ve bölgesel cazibe merkezi olma hedefleri bağlamında ele alınmıştır. Fintek ve merkezizetsiz finans gelişimi BAE'nin bu alanda yenilikçi bir ülke olmasını sağlayacaktır. Devlet bu gelişimden yurtdışından gelen yenilikçi girişimlerin ulusal ekonomisine dahil olmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda BAE işgücü ithal eden ülkeler arasında bulunduğundan bankacılık dışı finansal hizmetlerin gelişimi göçmen işçilerin ülkelerine para transferlerini kolaylaştıracaktır. BAE vatandaşları finansal teknoloji gelişiminin artması ile küresel finans sistemine daha iyi entegre olabilecektir.

BAE, İslami finans bağlamında öncü ülkelerden biri ve bölgesel merkez konumunda olmakla birlikte son dönemde İslam ekonomisi ve finansı verdiği önemi azalttığını göstermektedir. Çağdaş anlamda dünyanın ilk İslam ticaret bankasına ev sahipliği yapan BAE son dönemde doğal kaynaklardan elde ettiği sermayeyi, gelirini çeşitlendirmek amacıyla teknoloji ve yeni nesil girişimcilik alanlarına aktarmaktadır. BAE'nin ortaya koymuş olduğu kapsayıcı ve öncü finansal teknoloji ekonomi politik yaklaşımında İslami finansı ciddi bir atf ve önem görülememektedir. Her ne kadar *DIFC*'nin İslami fintek merkezi de olma noktasında birtakım çalışmaları bulunsa da *DIEDC*'nin ilga edilmesiyle İslami finansın diğer yenilikçi alanlarla olan ilişkisinin zayıfladığı anlaşılmaktadır. BAE'nin finans ve ekonomi ile teknoloji noktasında yayımladığı stratejilerde de İslami finans başlığı görülememektedir. Elbette bu yaklaşım İslami finansı tamamen göz ardı ettiğini göstermemektedir. İslami finansı yine yeni konulardan biri olan sürdürülebilirlik bağlamında gündeminde tutmaya devam etmektedir.

İslami finansın BAE'nin finansal teknoloji ekonomi politikasından tamamen uzakta kaldığı söylemek zordur. Kraliyet ailesinin yenilikçi ve Müslüman dünyanın dijital parası olmayı hedefleyen *Islamic Coin*'e olan desteği, İslami fintek-

lerin önemsenmeye devam edildiğini göstermektedir. *Islamic Coin* henüz gelişmekte olan bir proje olmakla birlikte BAE kraliyet ailesinin desteğini açıkça aldığını göstermekte ve bu bağlamda İslami finans odaklı bir dijital varlık projesinin BAE tarafından desteklenmesi önemli görülmektedir.

BAE'nin finansal teknoloji politikalarında İslami finansı ön plana çıkarması durumunda İslami finansın fintek ve merkezizsiz finans alanında gelişimini hızlandıran bir konumda olacaktır. Bu durum bireylerin daha hızlı ve az maliyetli İslami finans hizmetlerine erişmesini sağlarken, devletin İslami finans bağlamında hedeflediği öncülük etme politikalarına katkı verecektir. BAE bu yaklaşımı ile ekonomik çeşitliliğini artıracak ve ulusal ekonomisinin özündeki ilkelerle gelişmesini sağlayacaktır.

Tüm bu gelişmeler değerlendirildiğinde BAE'nin finansal teknoloji ekonomi politikası ileri görüşlü ve kapsayıcı olmakla birlikte İslami finans ile doğrudan ilişkili olmadığı görülmekle beraber kraliyet ailesinin İslami finansı yenilik ve vizyon anlamında diri tuttuğu ifade edilebilecektir. Bu da İslami finansın ekonomi politikası açısından da gelecekte finansal teknolojilerin önem arz edeceğini gösteren en önemli unsurlardan biridir.

KAYNAKÇA

- ADGM. (2020). The Fintech Regulatory Laboratory.
- ADGM. (2022). Regulation of Virtual Asset Activities in ADGM.
- Akkaş, E. (2022a). İslami Finansın Politik Ekonomisi Körfez Ülkeleri Uygulaması. İktisat Yayınları.
- Akkaş, E. (2022b). Körfez Sermayesi İslami Finans Sektörünün İtici Gücü Mü?. <https://www.ilkeanaliz.net/2022/12/06/korfez-sermayesi-islami-finans-sektorunun-itici-gucu-mu/> [18.02.2023].
- Alam, N., Gupta L., Zameni, A. (2021). Fintech ve İslami Finans (Melih Turan, Trans.). Albaraka Yayınları.
- Amiri, A. (2020a). FinTech can help the Islamic finance sector to innovate and grow <https://www.difc.ae/difc-review/fintech-can-help-islamic-finance-sector-innovate-and-grow/> [25.02.2023].
- Amiri, A. (2020b). FinTech and Simplification Set to Drive Sustained Islamic Finance Growth <https://www.difc.ae/difc-review/fintech-and-simplification-set-drive-sustained-islamic-finance-growth/> [25.02.2023].
- Arabian Business. (2023). UAE royalty enter cryptocurrency with Shari-

ah-compliant virtual currency <https://www.arabianbusiness.com/money/wealth/alternative-assets/uae-royalty-enter-cryptocurrency-with-shariah-compliant-virtual-currency> [25.02.2023].

Aysan, A. F. Unal, İ. M. (2021) Is Islamic Finance Evolving Into Fintech and Blockchain: A Bibliometric Analysis. *Efil Journal of Economic Research*.

BIS. (2018). Central bank digital currencies. Bank for International Settlements.

BIS. (2022). Project mBridge Connecting economies through CBDC.

CBUAE. (2023a). Fintech and Digital Transformation. [25.02.2023].

CBUAE. (2023b). Financial Infrastructure Transformation Program.

CBUAE. (2023c). Takaful Insurance Report 2022.

DDCAP Group. (2021). Central Bank of Bahrain Licences First Sharia'a-compliant Cryptocurrency Exchange – Coin-MENA – as its First Digital Assets Footprint in the GCC <https://www.ddcap.com/central-bank-of-bahrain-licences-first-shariaa-compliant-cryptocurrency-exchange-coin-mena-as-its-first-digital-assets-footprint-in-the-gcc/> [25.02.2023].

Demirdöğen, Y. (2020). İslami fintek ekosistemi üzerinde bir değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 63-99.

DFSA. (2022a). Consultation Paper No. 143 - Regulation of Crypto Tokens <https://dfsaen.thomsonreuters.com/rulebook/consultation-paper-no-143-regulation-crypto-tokens> [25.02.2023].

DFSA. (2022b). Feedback Statement on Consultation Paper No. 143 Regulation of Crypto Tokens <https://dfsaen.thomsonreuters.com/rulebook/feedback-statement-consultation-paper-no-143-regulation-crypto-tokens> [25.02.2023].

DFSA. (2022c). Notice Of Initial List of Recognised Crypto Tokens <https://www.dfsa.ae/news/notice-amendments-legislation-october-2022-2> [25.02.2023].

DFSA. (2022d). The DFSA Rulebook General Module https://dfsaen.thomsonreuters.com/sites/default/files/net_file_store/CP143_Appendix_3_Amendments_to_GEN.pdf [25.02.2023].

DFSA. (2023a). About DFSA <https://www.dfsa.ae/about-dfsa> [25.02.2023].

DFSA. (2023b). DFSA Innovation and Crypto https://www.dfsa.ae/innovation#-fintech_sublink_5 [25.02.2023].

- DIFC. (2017). Collaboration between DIFC and DIEDC set to launch Islamic Fintech initiatives <https://www.difc.ae/newsroom/news/collaboration-between-difc-and-diedc-set-launch-islamic-fintech-initiatives/> [25.02.2023].
- DIFC. (2023). <https://www.difc.ae/business/areas-business/fintech/> [25.02.2023].
- Dinar Standard. (2022). State of the Global Islamic Economy Report 2022.
- Dubai Islamic Economy Development Centre. (2017). Overview of Islamic Finance Development in UAE.
- General Authority of Islamic Affairs and Endowments. (2018). Fatwa On Bitcoin & Other Digital Cryptocurrencies. <https://www.awqaf.gov.ae/en/Pages/FatwaDetail.aspx?did=88972> [13.03.2023].
- Global Islamic Fintech Report 2022. (2022). DinarStandard and Elipses.
- IFN Fintech. Dubai launches Islamic economy incubator <https://ifnfintech.com/dubai-launches-islamic-economy-incubator/> [25.02.2023].
- IFSB. (2022). Islamic Financial Services Industry Stability Report 2022.
- Islamic Coin. (2023a). Executive Board <https://islamiccoin.net/executive-board> [25.02.2023].
- Islamic Coin. (2023b). Whitepaper <https://islamiccoin.net/wp> [25.02.2023].
- Korkut, C. (2022). Birleşik Arap Emirlikleri'nin Ekonomi Politikaları ve İslami Finans Gelişimi. In Erhan Akkaş (Ed.), İslami Finansın Politik Ekonomisi Körfez Ülkeleri Uygulaması. İktisat Yayınları.
- PWC. (2022). The UAE Virtual Assets Market.
- Salaam Gateway. (2021). Dubai restructures government bodies, dissolves Islamic Economy Development Centre <https://www.salaamgateway.com/story/dubai-restructures-government-bodies-dissolves-islamic-economy-development-centre> [25.02.2023].
- Saudi Central Bank ve Central Bank of the U.A.E.(2020). Project Aber Report.
- Securities and Commodities Authority. (2020). Concerning Crypto Assets Activities Regulation.
- Sert, Turan. (2022). Sorularla DeFi. Tefrika Yayınları.
- The Economist Intelligence Unit (2020). Islamic fintech: Reaching the next generation of Muslims https://impact.economist.com/perspectives/sites/default/files/eiu-diedc_article_2_26th_april_2020_0.pdf [25.02.2023].

Turan, M. (2020). İslami Finansta Kripto Para ve Blok Zincir Teknolojisinin Kullanım Potansiyeli. In Cem Korkut (Ed.), İslâm İktisadında Para Bakırdan Dijitale Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

UAE Government (2023). Finance and Economy <https://u.ae/en/about-the-u-ae/strategies-initiatives-and-awards/strategies-plans-and-visions/finance-and-economy> [25.02.2023].

Virtual Asset Regulatory Authority (VARA). <https://www.vara.ae/en/> [18.02.2023].

Yamak, T. (2022). Birleşik Arap Emirlikleri'nde Sosyo-Ekonomik Dönüşümün Emek Piyasasına Etkisi. In Erhan Akkaş (Ed.), Körfez Bölgesinin Politik Ekonomisi ve Emek Piyasası. İktisat Yayınları.

YAZICI, Selim. (2022). Fintech ve Insurtech ile Finansın Dönüşümü. Mediacat Kitapları.

Extended Abstract

Financial technologies and decentralized finance are improving financial services and affecting the financial regulatory governance of the state. While governments are cautious in the face of emerging business models, they have to revise their regulations in a way that is open to innovation. This can affect the future of countries and can also be considered as an electoral policy used by governments for the new generation.

The approach of the United Arab Emirates (UAE) to the political economy of financial technology shows that the state and its leaders are united on the policies of showing visionary and ensuring that the emirates become a center of attraction. The UAE's approach seems to be proactive rather than reactive. Both at the state level and at the level of the emirates, financial technologies and decentralized finance in particular have been given serious importance and related regulations have been issued. The Financial Infrastructure Transformation Program 2023 published by the Central Bank of the UAE aims not only to bring financial technologies to the forefront, but also to make the entire financial infrastructure suitable for the current digital finance with the actions of card domestic scheme, eKYC, central bank digital currency (CBDC), open finance, supervisory technology, innovation hub, instant payments platform, financial cloud and excellence and customer experience. As seen in the case of Abu Dhabi, the fact that regulatory actions on crypto assets was carried out in 2018, which can be considered as an early period, shows that the emirates have also taken this issue seriously.

In the case of Dubai, it is understood that there is a high level of motivation for financial technologies both by Dubai International Financial Centre (DIFC) and Dubai Financial Services Authority (DFSA) and by Virtual Assets Regulatory Assets (VARA). In addition to being a global financial center, DIFC is also working to become a global fintech center. It is trying to attract fintechs from around the world with its special incubation and acceleration center and fintech fund. The practical and regulatory steps it has taken on crypto assets are also one of the important developments in an international financial centre district. These steps have led major crypto exchanges to move their regional headquarters to Dubai.

Dubai, especially with VARA, has set a worldwide innovation and example in terms of public governance. This authority, which is the first in its field, has not only been a vision show, but also demonstrated the practical outputs of the vision put forward with the regulations enacted. In terms of decentralized finance, it has introduced regulations for almost all fields of activity and started to issue licenses to the relevant companies. This example set by the UAE with Dubai has attracted worldwide attention.

Although the UAE is a pioneer and a regional center in the context of Islamic finance, it is felt that it has recently reduced the importance it attaches to Islamic economy and finance. The UAE, which hosts the world's first Islamic commercial bank, has recently been transferring the capital obtained from natural resources to the fields of technology and startups in order to diversify its income. There is no significant reference to Islamic finance in the UAE's inclusive and pioneering financial technology political economy approach. Although DIFC has made some efforts to become an Islamic fintech center, it is understood that the relationship of Islamic finance with innovative initiatives has weakened with the dissolution of the Dubai Islamic Economy Development Centre (DIEDC). Islamic finance is also not considered in the UAE's strategies on finance, economy and technology. Of course, this approach does not mean that Islamic finance is completely ignored. UAE continues to keep Islamic finance on its agenda in the context of sustainability, which is also one of the emerging topics.

It is hard to say that Islamic finance is completely overlooked in the UAE's political economy of financial technology. The royal family's support for Islamic Coin, which aims to be an innovative and sharia compliant digital currency for the Muslim world, shows that Islamic fintechs continue to be valued. Although Islamic Coin is still an emerging project, it clearly shows that it has the support of the UAE royal family, and in this context, it is important for the UAE to support an Islamic finance-oriented digital asset project.

When all these developments are evaluated, it can be stated that the UAE's political economy of financial technology is farsighted and inclusive, although it is not directly related to Islamic finance, but the royal family keeps Islamic fi-

nance alive in terms of innovation and vision. This is one of the most important factors indicating that financial technologies will be important in the future in terms of the political economy of Islamic finance as well.

